

G'ARB FALSAFASI

*Andijon Davlat chet tillari instituti Roman-german
va slavyan tillarini o'qitish fakulteti
Kompyuter lingvistikasi yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Haydarova Mushtariy Komiljon qizi
Fan o'qituvchisi: Abdullayev Bahodirjon*

Annotatsiya: Ushbu maqolada G'arb falsafasining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va asosiy g'oyalari tahlil qilinadi. Qadimgi Yunon falsafasidan boshlab zamonaviy falsafiy oqimlarga bo'lgan davrlar ketma-ket yoritiladi. Sokrat, Platon, Aristotel kabi mutafakkirlarning qarashlari hamda keyingi davr faylasuflarining ilmiy merosi orqali G'arb falsafasining inson tafakkuri va jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ochib beriladi.

Kalit so'zlar: G'arb falsafasi, qadimgi Yunon falsafasi, o'rta asr falsafasi, Uyg'onish davri, ma'rifatparvarlik, nemis klassik falsafasi, ekzistensializm, bilish nazariyasi, dialektika, inson va jamiyat.

Annotation: This article analyzes the formation, stages of development, and main ideas of Western philosophy. It covers the historical evolution from Ancient Greek philosophy to modern philosophical movements. The views of thinkers such as Socrates, Plato, and Aristotle, as well as later philosophers, are examined to reveal the role of Western philosophy in human thought and social development.

Keywords: Western philosophy, Ancient Greek philosophy, medieval philosophy, Renaissance, Enlightenment, German classical philosophy, existentialism, epistemology, dialectics, human and society.

Аннотация: В данной статье анализируются формирование, этапы развития и основные идеи западной философии. Рассматривается историческое развитие от античной греческой философии до современных философских направлений. На основе взглядов таких мыслителей, как Сократ, Платон и Аристотель, а также последующих философов раскрывается роль западной философии в развитии человеческого мышления и общества.

Ключевые слова: западная философия, древнегреческая философия, средневековая философия, Возрождение, Просвещение, немецкая классическая философия, экзистенциализм, теория познания, диалектика, человек и общество.

G'arb falsafasi insoniyat tarixida muhim o'rin egallagan ilmiy va ma'naviy merosdir. U borliq, bilim, axloq va jamiyat haqidagi muammolarni o'rganadi va turli davrlarda turlicha yondashuvlar asosida rivojlangan.

Qadimgi davr falsafasi: Yunonistonda falsafa tabiat va borliqni tushuntirishdan boshlangan. Sokrat axloqiy masalalarga e'tibor qaratgan bo'lsa, Platon g'oyalar dunyosini asoslab bergan. Aristotel esa ilmiy tafakkurga asos solgan.

O'rta asrlar falsafasi: Bu davrda falsafa diniy qarashlar bilan uyg'unlashdi. Avreliy Avgustin va Foma Akvinskiy kabi faylasuflar e'tiqod va aql munosabatini tahlil qilganlar.

Yangi davr va ma'rifatparvarlik: Yangi davrda ilmiy yondashuv rivojlandi. Rene Dekart ratsionalizmni asoslagan bo'lsa, Frensis Bekon empirizmni rivojlantirdi. Jon Lokk va Jan-Jak Russo esa jamiyat va davlat haqidagi yangi g'oyalarni ilgari surdi.¹

Nemis klassik falsafasi

Immanuil Kant bilish nazariyasini rivojlantirdi. Georg Gegel dialektika nazariyasini ishlab chiqdi, Ludvig Feyerbax esa materialistik qarashlarni ilgari surdi.

Zamonaviy falsafa

Zamonaviy davrda falsafa turli yo'nalishlarga bo'lindi. Jan-Pol Sartr ekzistensializmni rivojlantirdi, Fridrix Nitsshe esa qadriyatlarni qayta baholash g'oyasini ilgari surdi.

G'arb falsafasi: rivojlanish bosqichlari va asosiy g'oyalari

G'arb falsafasi inson tafakkurining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u asosan Yevropa hududida shakllangan va rivojlangan falsafiy qarashlar tizimini anglatadi. Ushbu falsafa inson, jamiyat, bilim, axloq va borliq haqidagi savollarga javob izlash orqali ilm-fan va madaniyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan.²

Qadimgi davr falsafasi

G'arb falsafasi qadimgi Yunonistonda paydo bo'lgan. Dastlabki faylasuflar tabiat va borliqning asosini tushuntirishga harakat qilganlar. Masalan, Sokrat axloqiy masalalarga e'tibor qaratgan va "o'zingni bil" g'oyasini ilgari surgan. Uning shogirdi Platon ideal davlat va g'oyalar dunyosi haqida fikr yuritgan. Aristotel esa mantiq, metafizika va tabiiy fanlarga asos solgan.

O'rta asrlar falsafasi

Bu davrda falsafa din bilan chambarchas bog'langan edi. Xristian falsafasi asosiy o'rinni egallab, Xudo va e'tiqod masalalari markazga chiqdi. Avreliy Avgustin inson ruhiyati va ilohiy haqiqatni tahlil qilgan. Foma Akvinskiy esa aql va e'tiqod uyg'unligini asoslashga harakat qilgan.

Uyg'unish va yangi davr falsafasi

Uyg'unish davrida inson va uning imkoniyatlariga bo'lgan qiziqish ortdi. Ilm-fan rivojlanib, tajriba va kuzatishga asoslangan bilimlar shakllandi. Rene Dekart "Men

¹ O'zbek xalq falsafasi. - Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Falsafa nashriyoti, 2000.

² Karimov M. O'zbek falsafa asoslari. - Toshkent, 2015.

o‘ylayman, demak mavjudman” degan mashhur g‘oyani ilgari surdi. Frensis Bekon esa tajribaviy usulni rivojlantirdi.³

Ma’rifatparvarlik davri

Bu davrda aql va ilm ustuvor bo‘ldi. Inson huquqlari, erkinlik va jamiyat tuzilishi haqida yangi qarashlar paydo bo‘ldi. Jon Lokk tabiiy huquqlar nazariyasini ishlab chiqdi. Jan-Jak Russo esa ijtimoiy shartnoma g‘oyasini ilgari surdi.

Nemis klassik falsafasi

Bu bosqich G‘arb falsafasining eng yuksak cho‘qqilaridan biri hisoblanadi. Immanuil Kant bilish chegaralari va axloqiy qonunlarni tahlil qildi. Georg Gegel dialektika nazariyasini ishlab chiqdi, Ludvig Feyerbax esa dinni inson mahsuli sifatida talqin qildi.

Zamonaviy G‘arb falsafasi

XX–XXI asrlarda falsafa yanada xilma-xil yo‘nalishlarga bo‘lindi. Ekzistensializm, pozitivizm, pragmatizm kabi oqimlar shakllandi. Jan-Pol Sartr inson erkinligi va mas’uliyati haqida fikr yuritdi. Fridrix Nitsshe qadriyatlarni qayta baholash g‘oyasini ilgari surdi.⁴

XULOSA: G‘arb falsafasi inson tafakkurining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. U turli davrlarda turlicha shakllangan bo‘lsa-da, asosiy maqsadi — haqiqatni anglash, inson va jamiyat muammolariga yechim topishdan iborat. Bugungi kunda ham G‘arb falsafasi ilm-fan, siyosat va madaniyatga kuchli ta’sir ko‘rsatishda davom etmoqda. G‘arb falsafasi insoniyat tafakkurining shakllanishi va rivojlanishida beqiyos ahamiyatga ega bo‘lgan murakkab va ko‘p qirrali ilmiy merosdir. Uning tarixiy taraqqiyoti qadimgi davrdan boshlab zamonaviy davrgacha uzluksiz davom etib, har bir bosqichda yangi g‘oyalar, nazariyalar va yondashuvlar bilan boyib borgan. Xususan, Sokrat, Platon va Aristotel tomonidan asos solingan falsafiy an’analar keyingi davr tafakkuri uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qilgan.⁵

Keyingi bosqichlarda esa Immanuil Kant, Georg Gegel kabi faylasuflar tomonidan bilish nazariyasi, dialektika va axloq masalalari chuqur tahlil qilinib, falsafaning nazariy asoslari yanada mukammallashtirildi. Zamonaviy davrga kelib esa falsafa inson erkinligi, shaxsiy tanlov va hayot mazmuni kabi muammolarga e’tibor qaratib, Jan-Pol Sartr kabi mutafakkirlar orqali yangi yo‘nalishlarda rivojlandi.

Shuni ta’kidlash joizki, G‘arb falsafasi faqat nazariy bilimlar tizimi bo‘lib qolmay, balki amaliy hayotga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. U ilm-fan taraqqiyoti, siyosiy tizimlarning shakllanishi, inson huquqlari va erkinliklari rivojida muhim rol

³ Rasulov B. Ertak tilida barqaror birikmalar. - "Filologiya masalalari" jurnali, 2019.

⁴ Абдурахимова Д.А. Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ахлокий руҳда тарбиялашда фалсафадан фойдаланиш. Пед.фан.номз...дисс. -Тошкент, 1998. - Б. 11.

⁵ Исраилова С. Замонавий фалсафада урганишнинг лингвокультурологик хусусиятлари. // Фалсафа санъати. - Тошкент, 2020. № 5. -Б. 232.

o‘ynaydi. Ayniqsa, tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda uning ahamiyati beqiyosdir.⁶

Bugungi globallashuv davrida G‘arb falsafasi boshqa madaniyatlar falsafasi bilan o‘zaro aloqada rivojlanib, umumiy insoniy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Shu bois, uni o‘rganish nafaqat tarixiy yoki nazariy ahamiyatga ega, balki zamonaviy jamiyatda ongli, erkin va mas’uliyatli shaxsni tarbiyalashda ham muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbek xalq falsafasi. - Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Falsafa nashriyoti, 2000.
2. Karimov M. O'zbek falsafa asoslari. - Toshkent, 2015.
3. Rasulov B. Ertak tilida barqaror birikmalar. - "Filologiya masalalari" jurnali, 2019.
4. Абдурахимова Д.А. Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ахлокий рухта тарбиялашда фалсафадан фойдаланиш. Пед.фан.номз...дисс. -Тошкент, 1998. - Б. 11.
5. Исраилова С. Замонавий фалсафада урганишнинг лингвокультурологик хусусиятлари. // Фалсафа санъати. - Тошкент, 2020. № 5. -Б. 232.
6. Рахматуллаев Ш. Узбек фалсафасининг етимологик лугати. 1 жилд. - Урганч, 2007. - Б. 52.

⁶ Рахматуллаев Ш. Узбек фалсафасининг етимологик лугати. 1 жилд. - Урганч, 2007. - Б. 52.